

serviendi necessitas, liberum est enim mihi arbitrium. » Et infra : « Pater ergo candida impertit, vult enim Dominus, ut sibi voluntarie serviamus ».

Est autem hoc loco breviter annotandum, ex sententia horum Patrum, liberum arbitrium comparari substantiæ, quam filius prodigus dissipavit, quoniam peccatores dissipant liberum arbitrium, dum illo male utuntur, non quod illud omnino amittant, sed quod inutiliter exercent. Quomodo dicitur aliquis perdere vitam suam, quam non in bonis operibus insumit. Non enim similitudines in omnibus valent. Denique id solum ex parabola colligunt Patres, Deum permittere, ut qui volunt, peccent, neque eos ad bene agendum ex necessitate compellere.

CAPUT XXVI.

Testimonia Patrum Latinorum, pro libero arbitrio in moralibus.

Primus ex Latinis Tertullianus est. Is in lib. II. contra Marcionem ita loquitur : « Liberum, et sui arbitrii, et suæ potestatis invenio hominem institutum. » Sed ne Calvinus dicat (ut solet) Tertullianum loqui de prima institutione, quæ postea per peccatum sit mutata, audi sequentia. « Hunc statum ejus confirmavit etiam ipsa lex tunc a Deo posita. Non enim poneretur lex ei, qui non haberet obsequium debitum legi in sua potestate. Nec rursus comminatio mortis transgressioni adscriberetur, si non et contemptus legis in arbitrii libertatem homini deputaretur. Sic et in posteris legibus creatoris invenias proponentis ante hominem bonum et malum, vitam et mortem. » Et infra non procul a fine : « Interrogat, inquit, Deus quasi incertus, ut et hinc liberi arbitrii probans hominem in causa aut confessionis, aut negationis, ut daret ei locum sponte confitendi delictum, et hoc nomine relevandi. Sicut de Cain sciscitatur, ubinam frater ejus, ut ille haberet potestatem, ex eadem arbitrii libertate sponte negandi delicti, et hoc nomine gravandi. » Et in libro de exhortatione Castitatis non longe ab initio : « Itaque, inquit, cum utrumque ex præceptis ejus didicerimus, quid velit et quid nolit, jam nobis est voluntas eligendi alterum, sicut scriptum est, Ecce posui ante te bonum et malum ».

At non meretur Tertullianus locum inter testes dogmatum Catholicorum, cum in multis magnisque rebus erraverit. Id enim solum est, quod respondere potest Calvinus. Sed facilis responsio est. Nam si solus hæc diceret, nullam ei fidem haberemus, ut qui propriam sectam institerit, sed quod dicit cum omnibus Græcis et Latinis Patribus, non parum valet ad testimonium fidei, quæ vigeat antiquis illis temporibus in Ecclesia. Non errasse autem in hac re Tertullianum, nec fuisse dogma de libertate arbitrii proprium sectæ ipsius, certum est ex eo, quod neque Eusebius in historia, neque Augustinus in libro de hæresibus, neque alius auctor hæc sententiam inter alios Tertulliani errores enumerat.

Secundus sit B. Martyr Cyprianus. Is in lib. I. epist. 3. ad Cornelium : « Dominus, inquit, non increpuit recedentes, aut graviter comminatus est, sed magis conversus ad Apostolos suos dixit : Numquid et vos vultis abire? servans scilicet legem, qua homo libertati suæ relictus, et in arbitrio proprio constitutus sibimetipsi vel mortem appetit, vel salutem ». Et in libro de unitate Ecclesiæ : « Fieri vero, inquit, hæc Dominus permittit et patitur, manente propriæ libertatis arbitrio ». Ubi notandum est, non posse hæc detorqueri ad libertatem a coactione, quam solam nobis Calvinus reliquit. Nam etiamsi Deus impediret omnia peccata, adhuc maneret libertas a coactione, sicut ea manet in bestiis, quæ peccare non possunt, sed libertas a necessitate, et vera potestas eligendi bonum et malum, plane tolleretur, nisi Deus peccata permitteret. Atque hoc est, quod Cyprianus dicit, Deum pati, ut peccata fiant, manente propriæ libertatis arbitrio.

Tertius sit Minutius Felix. Is in Octavio ultra medium libri, sic gentiles alloquitur : « Denique de vestro numero carcer exæstuat. Christianus ibi nullus, nisi aut reus suæ religionis, aut profugus. Nec de fato quisquam aut solatium captet, aut excuset, eventum sit sortis fortunæ, mens tamen libera est, et ideo actus hominis, non dignitas judicatur ». Neque vero loquitur de libertate a sola coactione. Nam ea non repugnat fato, cui tamen repugnat libertas a necessitate. Potest enim sponte fieri, id quod fato fit. Non potest autem quod fato fit, non necessario fieri.

Quartus sit Lactantius. Is in lib. IV. divinarum Institutionum, cap. 24. « Qui dat (in-

quit præcepta, amputare debet omnium excusationum vias, ut imponat hominibus parandi necessitatem, non vi aliqua, sed pudore, et tamen libertatem relinquat, ut et præmium sit constitutum parentibus, quia poterant non parere, si vellent, et non parentibus poena, quia poterant parere, si vellent. Quo modo ergo poterit amputari excusatio, nisi ut qui docet, faciat quæ docet, et sit quasi prævius, et manum porrigat secuturo »?

Quintus sit Julius Firmicus. Is in libro de erroribus profanarum religionum, quem ad filios Constantini scripsit, sic loquitur cap. 29 : « Liberum te Deus fecit, in tua manu est, ut aut vivas, aut pereas; quid te per abrupta præcipitas? »

Sextus sit sanctus Hilarius. Is in commentario Psalmi secundi, sic ait : « Unicuique nostrum libertatem vitæ, sensumque permisit, non necessitatem in alterutrum affigens. » Et infra rationem reddens : « Quid enim (inquit) honoris et præmii bonitatis necessitas mereretur, cum malos non esse, vis quædam nobis conserta non sineret »? Hunc egregium Patrem ultro nobis dat Calvinus, neque intelligit quantum detrimenti causæ suæ faciat, cum illi contrarium se profiteatur, quem non solum Hieronymus et Augustinus, sed etiam integra Synodus Ephesina prima, et alia deinceps Concilia mirifice coluerunt.

Septimus sit Optatus Milevitanus, qui sic loquitur initio libri septimi, adversus Parmenianum : « Quidquid necessitas peccat, non potest magnis viribus accusari. Voluntas habet poenam, necessitas veniam. Homicida scelus potest facere, potest et non facere, adulterium mœchus potest admittere, potest et non admittere, et cætera hujusmodi, in quibus liberum habetur arbitrium. »

Octavus sit sanctus Ambrosius. Is in lib. I. de Jacob, cap. 3 : « Non est (inquit) quod cuiquam nostram adscribamus culpam, nisi nostræ voluntati. Nemo tenetur ad culpam nisi voluntate propria deflexerit. Voluntarium sibi militem legit Christus, voluntarium sibi servum diabolus auctionatur ». Ad hoc testimonium Calvinus respondet, intelligendum esse de voluntario, quod opponitur coacto, atque invito, non quod opponitur determinato ad unum. Sed fallitur, nam in primis voluntarium, quod solum opponitur coacto, non sufficit ad peccandum, alioqui lupus etiam peccaret cum sponte alienas oves rapit et occidit. Deinde verba illa (nisi voluntate propria deflexerit) non signifi-

cant solum sponte, libereque deflectere, quod etiam pecudi convenire potest, quæ tamen non dicitur propria voluntate deflectere, etiam quando libenter errat, sed significat ex deliberato consilio, atque electione peccare.

Sed quid respondebit Calvinus ad id, quod idem Ambrosius scribit in lib. II. de Cain, cap. 7 : « Non habes in quo necessitatem magis, quam mentem tuam arguas ». Et ad illud, quod habet idem auctor in expositione Psalmi quadagesimi : « Homini dedit eligendi arbitrium, quod sequatur : ante hominem vita et mors, si deliqueris, non natura in culpa est, sed eligentis affectus ». Hæc enim testimonia clariora sunt, quam ut ulla falsa interpretatione depravari queant.

Nonus sit beatus Philastrius, sancti Ambrosii æqualis. Is in libro de hæresibus, capite de Pythonissa : « Ignorant, inquit, quod credentes animæ a fide Christi, deditas jam se impietati faciunt, quia arbitrii sui est omnis homo, quod velit, ut eligat facere permittente Deo. »

Decimus sit beatus Gaudentius Brixianus, Philastrii successor. Is in 3. tract. super Exodum, inquit, « concessa semel voluntatis libertas non auferetur, ne nihil de eo judicare possit, qui liber non fuerit in agendo. » Quo loco illud est observandum, liberum arbitrium primo homini in creatione datum (quod teste Calvino verum fuit liberum arbitrium, etiam a necessitate) numquam auferri, auctore Gaudentio.

Rursus idem auctor in tractatu de Machabæis : « Unam (inquit) Deus elegit arborem de omnibus lignis Paradisi, non utique malam, sed in qua servorum suorum obedientiam pertentaret, ut libertas arbitrii, vel immortalitatis præmium possideret obediens, vel contemnens exciperet mortis interminatæ sententiam. Manducavit homo quia voluit; mandatum non custodivit, quia noluit; morte mulctatur, quia mandatum servare potuit, et non studuit. Igitur si unius arboris fructus, contra Dei mandatum temere a Protoplastis degustatus, mortem generi acquisivit humano, potuit et Machabæis tunc sub lege positus interitum parare mandati divini transgressio, quibus nunc honorem et gloriam præcepti ejus custodia comparavit. » Comparat Gaudentius Machabæos cum Protoplastis, quod isti tentati fuerunt de manducatione ligni scientiæ, illi de manducatione carnis suillæ, quæ non minus eo tempore

Judæis prohibita erat, quam olim arbor scientiæ Protoplastis. Atque in eo Machabæos laudat, quod præceptum servaverint, quod ex libertate arbitrii potuissent non servare : et contra Protoplastos accusat, quod præceptum non custodierint, quod ex libertate arbitrii custodire sine dubio potuissent. Alioqui enim ineptissima comparatio est, si non fit manente arbitrii libertate in Machabæis, sicut in Protoplastis.

Undecimus sit Prudentius, qui in versibus liberum arbitrium pulchre descripsit. Sic enim canit in Hamartigenia.

Non fit sponte bonus, cui non est prompta potestas
Velle aliud, flexosque animi convertere sensus.

Item in libro secundo, adversus Symmachum.

Dicant cur condita sit lex
Bis sex in tabulis, aut cur rubrica minatur,
Quæ prohibet peccare reos, quos ferrea fata
Cogunt ad facinus, et inevitabile mergunt :
Quin et velle adigunt pravum insinuantia votum,
Ne liceat miseris vetitum committere nolle ?
Cedite, si pudor est, gladiumque retundite vestrum,
Aspera nil meritis pœnis plectentia jura,
Agminis innocui, fato peccante, tenetis.
Nemo nocens, si fata regunt, quod vivitur, ac fit.
Immo nocens quicumque volens, quod non licet, audent
Alterutrum quia velle suum est, nec fata reatum
Imponunt, placitumque nefas, et facta rependit
Impia, supplicis merito, non forte peremptus.

Neque respondeat Calvinianus aliquis, hæc non facere contra se, qui fatum non defendunt. Nam Prudentius, et alii veteres ideo fatum oppugnant, quia tollit liberum arbitrium : quod si Calvinistæ fatum non agnoscunt, et tamen liberum arbitrium non minus negant, quam illi qui fatum asserebant ; certe Prudentius et alii veteres contra ipsos etiam scribunt, et liberi arbitrii possessionem ab omnibus, qui quoquo modo eam impediunt scriptis suis vindicant.

Duodecimus sit beatus Hieronymus. Is in epistola ad Damasum, de filio prodigo, explicans illud, *Et divisit eis substantiam*, sic ait : « Significantius in Græco legitur διαιρέσειν αὐτοῖς τὸν βίον, id est, dedit eis liberum arbitrium, dedit mentis propriæ libertatem, et ut viveret unusquisque, non ex imperio Dei, sed ex obsequio suo, id est, non ex necessitate, sed ex voluntate, ut virtus haberet locum, ut a cæteris animantibus distarerem, dum ad exemplum Dei permissum est nobis facere, quod velimus. Unde et in peccatores æquum est iudicium, et in san-

ctos ac justos justum præmium retribuetur. » Similia habet idem auctor in epist. ad Hebræos, quæst. 10. et in lib. II. adversus Iovinianum.

Sed quoniam Calvinus dicit, Hieronymum solum in senectute a Pelagianis excitatum, sapere cœpisse ; proferamus unum etiam locum ex dialogis adversus Pelagianos. Sic igitur loquitur in tertio dialogo : « Hoc est quod tibi in principio dixeram, in nostra esse potestate peccare, vel non peccare, ut liberum servetur arbitrium. » Certe nihil hic desiderari potest. Nam et liber est contra Pelagianos, et sententia perspicua.

Tertius decimus sit sanctus Paulinus, qui in epistola secunda ad Severum, sic ait : « Quæ nobis est gratia (si in alieno tantum fideles fuerimus) nisi de proprio serviamus, id est, de libero voluntatis arbitrio ? » Vocat aliena Paulinus terrenas divitias ; quoniam tametsi nostræ sint, tamen facile possumus impediri, ne faciamus ex eis, quod volumus : propria nominat actiones internas, quoniam illæ sunt in potestate nostra, et earum propter arbitrii libertatem vere domini sumus.

Idem in eadem epistola : « Libertas (inquit) voluntatis non cogitur, sed suadetur. » Per coactionem hoc loco necessitatem intelligit, frustra enim adhiberetur persuasio, si homo non posset aliter facere. Idem in epist. 4. ad eundem Severum : « Res potestatis nostræ est noster affectus, hunc Domino impendamus et solvamus ». Lutherani docent, nos utcumque liberos esse in actionibus externis ; in internis autem, præsertim erga Deum, ne micam quidem libertatis habere. Noster vero Paulinus contra docet, magis esse in potestate liberi arbitrii affectum internum etiam erga Deum, quam actiones externas. Itaque verus Papista fuit sanctus Paulinus. Qui rursus in epistol. 8. ad eundem : « Agnovi bonum (inquit) et feci malum, cum æque mihi liberum esset bonum facere. Quæ ergo misero mihi suppetet venia peccati ? »

Quartus decimus sit beatus Innocentius I. Pontifex Romanus, qui in rescripto ad Concilium Milevitanum, sic loquitur : « In omnibus divinis paginis voluntati liberæ, non nisi adjutorium Dei, legimus esse nectendum, eamque nihil posse cœlestibus auxiliis destitutam ». Idem in rescripto ad Concilium Milevitanum : « Liberum (inquit) arbitrium cum nasceremur accepimus ».

Hæc Innocentii testimonia diligentissime consideranda sunt. Nam et sunt absque

controversia ejus, cui tribuuntur, et auctor est antiquus et gravis, et a sancto Augustino ac Hieronymo non semel laudatus. Scripta sunt præterea contra Pelagianos, et a sancto Augustino commendantur, in epist. 106. ad Paulinum, ut non sit periculum, ne nimium tribuant libero arbitrio. Denique non possunt retorqueri ad liberum arbitrium primi hominis tantum, quod habuit in statu innocentiae, cum hic auctor dicat, nos omnes liberum arbitrium in ipsa nativitate accipere. Neque exponi possunt de sola libertate ad malum, quam habent juxta Calvinum impii, quia libenter peccant ; nam Innocentius dicit, liberum arbitrium egere gratia Dei, non autem egent gratia Dei peccatores, ut libenter peccent. Neque possunt explicari de libertate tantum ad bonum, quam habent secundum Calvinum justis, qui libenter bene agunt. Nam ista libertas non incipit, cum nascimur, sed cum renascimur ; Innocentius autem loquitur de libero arbitrio, quod cum nasceremur, accepimus. Nec possunt ad extremum intelligi de libertate a sola coactione. Illa enim non eget gratia Dei, cum sit nobis communis cum bestiis, neque peccatum amitti aut lædi potuerit.

Quintus decimus sit beatus Cœlestinus primus, Pontifex Romanus, qui in epistola ad Gallos, cap. XIII, sic loquitur : « Auxilio et munere Dei liberum arbitrium non tollitur, sed liberatur, ut de tenebroso lucidum, de pravo rectum, de languido sanum, de imprudente sit providum. » Hic omnia ferme repeti possent, quæ diximus de testimoniis sancti Innocentii, ut omittam, quod sanctus Cœlestinus in eadem epistola, sancti Innocentii sententiam confirmat, et in eadem allegat etiam beatum Zozimum, Innocentii successorem, suum autem prædecessorem.

Sextus decimus sit sanctus Leo primus, item Pontifex Romanus, qui canonum Concilii Arausiacani primarius auctor fuit, ut in præfatione ejus Concilii dicitur ; legimus autem in canon. 8 et 13. liberum arbitrium per lapsum primi hominis infirmatum, atque attenuatum, non extinctum fuisse : proinde posse malum et bonum eligere, sed malum per se, bonum cum auxilio gratiæ. Neque potest hoc ad libertatem a sola coactione derivari, quoniam, ut diximus, ea libertas non eget auxilio gratiæ, neque per peccatum infirmata, vel attenuata fuit, neque liberi arbitrii nomen meretur.

Septimus decimus sit beatus Prosper, qui

in I. lib. de vocatione gentium, cap. 3. sit ait : « Nec quia spiritu Dei agitur, ideo se putet liberum arbitrium non habere, quod nec tunc perdidit, quando diabolo voluntate se dedit, a quo iudicium voluntatis depravatum est, non ablatum ».

Decimus octavus sit sanctus Fulgentius, qui in libro de Incarnatione et gratia Christi, cap. 20, sit ait : « Gratia Dei humanum non aufertur, sed sanatur, arbitrium. » Hæc quoque Prosperi, atque Fulgentii testimoni intelligi possunt de sola libertate a coactione, propter easdem rationes.

Decimus nonus sit Severinus Boetius, vir sui temporis longe doctissimus, qui in lib. V. de Consolatione Philosophiæ, extremo sic ait : « Quæ cum ita sint, manet intemerata mortalibus libertas arbitrii, nec inique leges solutis omni necessitate voluntatibus præmia, pœnasque proponunt ». Nihil clarius dici potuit.

Vigesimus sit sanctus Gregorius primus, Romanus Pontifex, qui in lib. XXXIII. Moralium, cap. 25, ita loquitur : « Idcirco nequaquam cœlestis patriæ præmia æterna percipiunt, quia nunc dum promereri poterant, ex libero arbitrio contempserunt ». Habes hic liberum arbitrium, quo potest homo (adjutus gratia) promereri vitam æternam, et eandem si velit, non promereri, sed despiciere atque contemnere.

Vigesimus primus sit Arnobius qui tractans Psal. xc. sic ait : « Libertatem arbitrii et negare periculum est, et nudare peccatum. Si enim negaveris, omnibus fræna laxasti, si nudaveris, decepisti ». Hunc auctorem hoc loco posuimus, quoniam non floruit post Bedam, cum ab illo citetur in explicatione Psalmorum, et tamen floruit post hæresim Pelagianam exortam, ut ex multis locis commentariorum ejus in Psalmos intelligi potest. Itaque non est ille Arnobius, qui scripsit septem libros contra gentes, sed alius recentior, gravis tamen et doctus, et saltem venerabili Beda antiquior.

Vigesimus secundus sit ipse venerabilis Beda, qui in comment. ad 4. cap. Genes. ita loquitur : « Sub te erit appetitus ejus, id est, peccati, et tu dominaberis illius, ac si aperte diceret, sub tua potestate est, si bene vel male egeris ».

Vigesimus tertius sit S. Leo IX. Romanus Pontifex, qui in epistola ad Petrum Antiochenum : « Gratiam, inquit, Dei prævenire, et subsequi hominem credo, et profiteor, ita

tamen, ut liberum arbitrium rationali creaturæ non demegem. »

Vigesimus quartus sit S. Anselmus, qui in comment. ad II. cap. epistolæ posterioris ad Timotheum, sic ait : « Liberum arbitrium dedit nobis Dominus, ut arbitrio propriæ voluntatis recedamus ab iniquitate, vel permaneamus in iniquitate ».

Vigesimus quintus sit S. Bernardus, qui in serm. LXXXI. in Cantica : « Arbitrii, inquit, libertas est plane divinum quiddam præfulgens in anima, tamquam gemma in auro. Ex hac nempe inest illi inter vitam et mortem, sed et nihilominus inter lucem et tenebras et cognitio iudicii, et optio eligendi. » Et infra : « Unde et liberum nominatur arbitrium, quod liceat aversari in his pro arbitrio voluntatis. Inde homo ad promerendum potis : omne etenim quod fecerit bonum, malumve, quod quidem non facere liberum sit, merito ad meritum deputatur. Et ut merito laudatur non is tantum, qui potuit facere mala, et non fecit : ita malo non caret merito, tam is, qui potuit non facere mala, et fecit, quam qui potuit facere bona, et non fecit. Ubi autem non est libertas, nec meritum. Propterea quæ sunt carentia ratione animalia nihil merentur, quia sicut ratione ita et libertate carent ». Præclara omnino sententia et digna, quæ consensum tot hominum doctissimorum quadam quasi peroratione concluderit.

Jam vero si Calvinus stare promissis velit, cedere prorsus illum oportebit, non mihi, sed Concilio plane œcumenico et libero, quale alterum numquam celebratum est. Hic enim, si quæras dignitates sedium, habes Romanos episcopos septem, Clementem, Innocentium, Zozimum, Cœlestinum, Leonem, Gregorium, alterum Leonem : Alexandrinostres, Athanasium, Theophylum, Cyrillum ; Antiochenum Ignatium ; Hierosolymitanum Cyrillum : Constantinopolitanum Chrysostomum. Si Provinciarum varietatem, habes ex Asia Justinum, Origenem, Eusebium, Theodoretum, et alios. Ex Africa Tertullianum, Cyprianum, Lactantium, Fulgentium. Ex Europa, Hilarium, Ambrosium, Hieronymum, Paulinum, et cæteros maximo numero. Si doctrinam, eloquentiam, sanctitatem, habes lumina ipsa totius Ecclesiæ, tum Latine, tum Græcæ.

Accedit postremo, quod in Conciliis Ecclesiæ, quantumvis numerosis, soli illi interesse potuerunt, qui illa ætate vivebant : cæci sunt, ut ne ista ipsa quidem vana, at-

hic autem nos illos omnes egregios Pastores et Doctores congregavimus, qui diversis ætatibus ab ipso tempore Apostolorum usque ad annum Domini millesimum et centesimum floruerunt, neque difficile esset, si adversarii id requirerent, addere cæteros, qui non solum doctrina, sed etiam vita, et miraculis illustres sententiam eandem de arbitrii libertate his posterioribus sæculis docuerunt.

CAPUT XXVII.

Adferuntur testimonia ex libris Augustini, quos ille scripsit ante exortam hæresim Pelagianam.

Nunc demum proferenda sunt testimonia sancti Augustini. Et quoniam Calvinus in lib. III. adversus Pighium, duobus verbis respondet ad omnia loca, quæ habentur in libris ab eo scriptis ante exortam hæresim Pelagianam, dicens, in eis vel agi tantum de libero arbitrio primi hominis ante peccatum, vel non affirmari ex propria sententia liberum arbitrium, sed concedi, ut inde aliquid contra adversarios colligatur. Nos primo, adferemus testimonia scripta ante exortam hæresim Pelagii, et breviter discutiemus istas Calvini responsiones. Deinde, adferemus etiam testimonia ex libris scriptis post exortam Pelagianam hæresim. Nam ex utroque ordine satis magna copia suppetit, atque utinam adversarii vel unius sancti Augustini iudicio acquiescere vellent. Res enim tota facile componeretur.

Primum igitur testimonium sumitur ex libro de quantitate animæ, cap. 36. ubi sic legimus : « Deus summus et verus lege inevitabili et incorrupta, qua omne quod condidit, regit, subjicit animæ corpus, animam sibi, et sic omnia sibi, neque in ullo actu eandem deserit, sive pœna, sive præmio. Id enim iudicavit esse pulcherrimum, ut esset quidquid est, quo modo est, et ita naturæ gradibus ordinaretur, ut considerantem universitatem, nulla offenderet ex ulla parte deformitas, omnisque animæ pœna, et omne præmium conferret semper aliquid proportioni justæ pulchritudinis ; dispositionique rerum omnium. Datum est enim animæ liberum arbitrium, quod qui nugatoriis rationibus labefactare conantur, usque adeo

que sacrilega propria voluntate se dicere intelligant ».

Hunc locum non retractavit (nam ad retractationes nos Calvinus remittit, pro ejusmodi locorum explicatione) sanctus Augustinus, neque explicuit, sed reliquit plane intactum, ut perspicuum est ex lib. I. retract. cap. 8. ubi hunc librum recognoscit. Neque recte dicitur (ut Calvinus existimat) hunc locum retractatum, vel explicatum censi debere, cum alii similes retractati sunt, vel explicati. Nam omnia loca, quæ sanctus Augustinus explicat in libris retractationum circa liberum arbitrium, posteriora sunt, proinde ab hoc nostro loco incipere debuisset, si in eo annotandum aliquid reperisset.

Neque loquitur hoc loco sanctus Augustinus de libero arbitrio solius Adami, ut Calvinus impudenter affirmat, nam dicit eos ipsos, qui nunc disputant contra liberum arbitrium, tam cæcos esse, ut non intelligant, se per liberum arbitrium hoc facere et præterea cum dicit in singulis actibus non deseri nos a Deo pœna, vel præmio, quia liberi arbitrii sumus, de quo quæso libero arbitrio loquitur? nonne de nostro, hoc est, omnium hominum, qui nunc vivimus?

Denique, non argumentari Augustinum ex concessis, sed affirmare ex sententia sua, idque omnino serio, testantur illa verba, quibus dicit, cæcos esse, qui nugatoriis rationibus liberum arbitrium labefactare conantur. An non etiam ipse se inter cæcos, et nugaces constitueret, si liberum arbitrium esse non crederet, sed tantum argumentandi gratia illud esse concederet?

Secundum testimonium sumitur ex libris tribus de libero arbitrio. Nam lib. I. cap. 12. sic ait : « Vides igitur jam existimo, in voluntate nostra esse constitutum, ut hoc vel fruamur, vel careamus tanto et tam vero bono. » Item lib. II. cap. 1 : « Quantum, inquit, in superiore libro intelligere mihi visum, et habemus liberum voluntatis arbitrium, et non nisi eo peccamus ». Item lib. III. cap. 1. « Neque ulla culpa, inquit, deprehendi potest, ubi natura necessitasque dominatur ». Et cap. 18 : « Sed si laboriosum est, inquit, omnia mandare memoriæ, hoc brevissimum tene. Quæcumque ista causa est voluntatis, si non ei potest resisti, sine peccato ei ceditur. Si autem potest, non ei cedatur, et non peccabitur. An forte fallit incautum? ergo caveat ne fallatur. An tanta

fallacia est, ut cavere omnino non possit? si ita est, nulla peccata sunt. Quis enim peccat in eo, quod nullo modo cavere potest? peccatur autem, ergo cavere potest. » Non erit opus, credo, ut probemus in his locis, Augustinum non argumentari ex concessis, sed ex propria sententia libertatem arbitrii confirmare : nam totum opus ad hunc finem potissimum scriptum est, ut liberum arbitrium contra Manichæorum fabulas defendatur.

Veniamus igitur ad alteram Calvinii responsionem, et videamus, utrum Augustinus disserat de libero arbitrio, quale nunc est, an solum de illo, quod fuit in statu innocentie. Nam de solo libero arbitrio naturæ integræ Augustinum loqui, probat Calvinus ex lib. I. retractationum, cap. 9. ubi sanctus Augustinus hoc ipsum non solum dicit, sed etiam indicat, se id non tacuisse in ipso lib. III. de libero arbitrio, cap. 18. ubi habentur hæc verba : « Approbare falsa pro veris, ut erret invitus, et resistente atque torquente dolore carnalis vinculi, non posse a libidinis operibus temperare, non est natura instituti hominis, sed pœna damnati. Cum autem de libera voluntate recte faciendi loquimur, de illa scilicet, in qua homo factus est, loquimur ». Hæc ille.

At profecto, si sanctus Augustinus crederet, solum Adamum fuisse liberum, eumque non nisi ante peccatum; non deberet explicare sententiam suam in libris retractationum, sed totos libros tres de libero arbitrio, et cum eis alios multos igni tradere, nisi stultissimus haberi vellet. Nam singuli fere versus horum librorum tam luculenter docent, hominem post lapsum Adæ esse liberi arbitrii, ut nulli explicationi sit locus. Certe in II. lib. cap. 1. sæpissime repetit, hominem nunc esse liberi arbitrii, et nisi talis esset non peccaturum, et injuste puniendum : « Illud, inquit, bonum, quo commendatur ipsa justitia in damnandis peccatis, recteque factis honorandis, quomodo esset, si homo careret libero voluntatis arbitrio? » Et antea cum dixisset in persona Evodii : « Quantum in superiori libro intelligere mihi visum sum, et habemus liberum voluntatis arbitrium, et eo solo peccamus ». Subjungit in persona sua : « Ego quoque memini, jam nobis id factum esse perspicuum, sed tunc interrogavi, utrum hoc quod nos habere, et quo nos peccare, manifestum est, Deum nobis dedisse scias, etc. ». Audisne Augustinum dicere,